

طراحی مدل عوامل مؤثر بر شکل‌گیری مدرسه خلاق در نظام آموزش و پرورش: رویکرد کیفی

عادل زاهد بابلان^۱ مهدی معینی کیا^۲ دریا عاقل زاده^{۳*}

چکیده

پژوهش حاضر با هدف طراحی مدل عوامل مؤثر بر شکل‌گیری مدرسه خلاق در نظام آموزش و پرورش با استفاده از رویکرد کیفی سنتز پژوهی انجام شده است. پژوهش حاضر در چارچوب رویکرد کیفی و با استفاده از روش سنتز پژوهی با رویکرد هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) انجام شد. جامعه آماری مورد مطالعه شامل کلیه تحقیقات و مطالعات فارسی و انگلیسی چاپ‌شده در حوزه مدرسه خلاق در بین سال‌های ۱۳۸۵ تا ۱۴۰۲ می‌باشد. در این راستا، کلیدواژه‌های مرتبط با هدف پژوهش مورد جستجو قرار گرفت و مقالات و اسناد به دست آمده با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند و با توجه به معیارهای پذیرش مورد بررسی قرار گرفتند که در نهایت ۲۷ مقاله که از معیارهای ورود به مطالعه برخوردار بودند با استفاده از روش کدگذاری سه مرحله‌ای (باز، محوری، انتخابی) از طریق نرم‌افزار MaxQDA ۲۰۲۰ تجزیه و تحلیل شدند. بر اساس نتایج تحلیل داده‌ها برای جمع‌آوری داده‌ها ۱۵۹ کد باز شناسایی شد که در ۵ مقوله اصلی و ۱۲ مقوله فرعی دسته‌بندی شدند. نتایج نشان داد که عوامل فردی (ویژگی رفتاری معلمان، ویژگی آموزشی معلمان و ویژگی دانش‌آموزان)، عوامل مدیریتی (سبک رهبری، ساختار مدرسه، فرهنگ مدرسه و جو مدرسه)، عوامل آموزشی (روش تدریس خلاق و برنامه درسی خلاق)، عوامل فیزیکی (امکانات فیزیکی مدرسه و معماری مدرسه) و عوامل اجتماعی (عوامل خانوادگی) در شکل‌گیری مدرسه خلاق نقش اساسی دارند.

کلیدواژه‌ها: مدرسه خلاق، خلاقیت، آموزش و پرورش، رویکرد کیفی

پیشگفتار

در نظام‌های آموزشی به خصوص نظام‌های آموزشی کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه، تربیت نیروی کار خلاق و مستعد از جمله نیازهای مهم و حیاتی به شمار می‌رود.

۱. استاد مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران. (نویسنده مسئول). zahed@uma.ac.ir

۲. دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران m_moeinikia@uma.ac.ir

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، ایران darya.agelzadeh@gmail.com

چرا که هر گونه رشد و توسعه در همه ابعاد و زمینه‌ها نیازمند افراد خلاق است که به عنوان محرک چرخه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... عمل کرده و موجبات رشد جامعه را به صورت همه جانبه فراهم کنند. در این میان آموزش و پرورش نقش غیرقابل‌انکاری ایفا می‌کند و با توجه به اینکه بیشترین ساعات زندگی آدمی با آموزش و یادگیری سپری می‌شود و در این عرصه مدارس به عنوان زمام‌دار این امر تلقی می‌گردند، لازم است شرایط مساعدی را به منظور بروز خلاقیت، فراهم کرده و موجبات توسعه رفتارهای خلاقانه در بین دانش‌آموزان و سایر افرادی که به نحوی با مدارس در ارتباط هستند فراهم شود. خلاقیت نه به عنوان یک مهارت برای آموزش و یادگیری افراد، بلکه باید به عنوان یک قابلیت، یعنی مجموعه‌ای از مهارت‌ها، توانایی‌ها و دانش، درک شود که بخشی از آموزش فرد را تشکیل می‌دهد (تاب و همکاران، ۲۰۲۰). خلاق از جمله صفات خداوند بوده (یس، آیه ۸۱؛ حجر، آیه ۸۶) و هرچند خداوند خلاق‌ترین است، اما خلاقیت تنها محدود به خداوند نشده است (مؤمنون، آیه ۱۴؛ صافات، آیه ۱۲۵) و انسان نیز خلاق و مبتکر آفریده شده است (مال امیری، ۱۳۹۵). تحقیقات علمی اولیه درباره خلاقیت که از دهه‌ی ۱۹۵۰ آغاز شد عمدتاً معطوف به افراد سرآمد و نابغه و ویژگی‌های شناختی و شخصیتی آنان بود. این نگاه باعث گردید تا نظام تعلیم و تربیت به جایگاهی برای پرورش افراد سرآمد و نابغه تبدیل شده و در رأس آن برنامه‌های غنی‌سازی هوش در اولویت آموزشی قرار گیرد. نگاهی که ضرب آهنگ برنامه‌های آموزشی را به شکلی کسالت‌بار و رنج‌آور برای دانش‌آموزان تبدیل کرد و در نهایت به کاهش انگیزه‌های تحصیلی و بی‌توجهی به خلاقیت و افراد خلاق انجامید (پیرخائفی، ۱۳۸۹).

در آموزش و پرورش، توسعه شایستگی‌های عمومی مانند خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی (رانکو، ۲۰۱۴)، تخیل و بیان احساسات (جیسن، ۲۰۰۱) و ترکیب خلاقیت و دانش (شاهین، ۲۰۱۰) ضروری است. به همین دلیل است که ما باید در رویکردهای معمول برای توسعه خلاقیت در مدارس تجدید نظر کنیم و گزینه‌های مؤثرتری را ارائه دهیم.

خلاقیت میل به بهتر و بهتر شدن نسبت به آنچه یک فرد هست و آن چیزی شدن است که یک فرد در تئوری، ظرفیت شدن آن را دارد بیان شد؛ به عبارت دیگر خلاقیت فرایند رشد کردن به صورتی است که وابستگی به دیگران، حالت دفاعی، کم‌کاری و کمرویی را پشت سر بگذاریم و به سوی ارزیابی‌های معقول، پیش برویم (لطف‌آبادی، ۱۳۹۱). خلاقیت و نوآوری برای بقای سازمان‌ها در محیط‌های بسیار رقابتی و با تغییرات سریع، مهم است (لوپز و همکاران، ۲۰۰۹). بر اساس نظریه سرمایه‌گذاری استرنبرگ (۲۰۱۰)، خلاقیت به صورت عمده یک تصمیم و نگرش به زندگی است تا توانایی. ورنون (۱۹۸۹؛ به نقل از دولینگر، ۲۰۰۴)، خلاقیت را چنین تعریف می‌کند: خلاقیت توانایی فرد برای تولید ایده‌ها، نظریه‌ها، بینش‌ها یا اشیای جدید و بدیع و بازسازی مجدد در علوم و سایر زمینه‌ها است که توسط صاحب‌نظران، اصیل و از نظر علمی، زیبایی‌شناختی، تکنولوژیکی و اجتماعی با ارزش تلقی می‌گردد. همچنین خلاقیت چیزی است که افراد خلاق از آن استفاده می‌کنند تا آثار خلاقانه به وجود آورند. به علاوه خلاقیت به عنوان یک ویژگی خاص و تا حدودی اسرارآمیز مورد توجه قرار گرفته است. محققان این ویژگی را به یک یا چند جنبه از چند جنبه‌ی خلاقیت ربط می‌دهند (فیشر، ۲۰۱۶): ۱- ایده یا اثر خلق شده ۲- فرایند خلق کردن ۳- فرد خلاق ۴- محیط خلاق. خلاقیت آدمی عامل بقا و ضامن پیشرفت تمدنی اوست.

یکی از جلوه‌های روشن تفکر و نوآوری انسان در خلاقیت نمود می‌یابد و تلاش‌های او را در مسیر زندگی جهت بخشیده و تسهیل می‌کند. تمدن آدمی مخلوق خلاقیت اوست. به یقین می‌توان گفت، انسان معاصر بیش از پیشینیان خود به خلاقیت نیاز دارد. یادگیری، خلاقیت و آفرینندگی، به عنوان یک ویژگی نامحدود در انسان، یکی از پیچیده‌ترین جلوه‌های یادگیری اوست. انسان برای بقای خود نیازمند پرورش قدرت خلاقیت است، چراکه خلاقیت ابزاری است که انسان را در حل مسائل و مشکلات گوناگون امروزی یاری می‌کند. جوامع امروزی، اعم از پیشرفته و در حال پیشرفت، به طور دائم در

حال تغییر و دگرگونی هستند، به تبع این تغییر، آموزش و پرورش نیز تغییر می‌یابد. آموزش از یک سو منشأ تغییرات اجتماعی است و از سوی دیگر، خود تحت تأثیر این تغییرات است (حسینی، ۱۳۹۶؛ به نقل از یاسمی).

به زعم استرنبرگ (۲۰۱۰)، خلاقیت به صورت عمده یک تصمیم و نگرش به زندگی است تا توانایی. خلاقیت در زندگی امری مهم است و از آنجایی که انسان از اول زندگی تا آخر زندگی در حال یادگیری است؛ لذا خلاقیت در آموزش و پرورش نیز مهم است. مطابق با سند تحول بنیادین نظام تعلیم و تربیت رسمی عمومی، تقویت نگاه تخصصی زیربنایی و اولویت‌بخشی به آموزش دوره ابتدایی در تأمین و تخصیص منابع در کنار پرورش و آموزش فراگیرانی خلاق و کارآفرین از جمله اهداف و راهبردهای کلان در سند تحول بنیادین است. همچنین بهره‌گیری از الگویی پیشرفته و بومی برای تربیت نسلی نوآور، مولد و کارآفرین مورد توجه اسناد فرادست بوده است (سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۹۰). در سند برنامه درسی ملی نیز به ویژگی‌هایی مانند کسب رویکردهای نوآورانه، آینده‌پژوهانه، واقع‌بینانه، متناسب با فطرت الهی انسان اشاره شده است (برنامه درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۱).

امروزه جوامع بشری به علت مواجهه با تحلیل منابع طبیعی، وابستگی متقابل میان کشورها و سرعت فزاینده تغییرات، در راستای کارآفرینی؛ نیاز به پرورش خلاقیت و نوآوری را بیشتر احساس می‌کنند (اندریپولوس و داوسون، ۲۰۲۱). در روند جهانی شدن و توسعه سریع تکنولوژی مدرن، خلاقیت به مؤثرترین روش شرکت‌ها برای زنده ماندن و رقابت‌کردن در بازار جهانی تبدیل شده است (ژنگ و همکاران، ۲۰۲۰، به نقل از رحمتی و همکاران). لومباردی (۲۰۰۷)، بیان می‌کند که جهان با سرعتی بیش از همیشه در حال تغییر است و افراد باید بتوانند مسائلی را که هیچ راه حل معمول ندارند شناسایی و حل کنند. دانش (آنیادو و کلارو، ۲۰۰۹) که سیاستمداران و سیاست‌گذاران، مرزبان و پژوهشگران آن را به عنوان بخش مهمی از روند آموزش توصیف می‌کنند. دانش‌آموزان برای رویارویی با تحولات

شگفت‌انگیز هزاره سوم میلادی، باید مهارت‌های تفکر انتقادی و خلاق خود را به منظور تصمیم‌گیری مناسب و حل مسائل پیچیده‌ی جامعه بهبود بخشند (البلاهی و همکاران، ۲۰۲۱). از این رو، خلاقیت به عنوان یک مهارت جدایی‌ناپذیر قرن بیست و یکم در کلاس آموزشی مورد تأکید قرار گرفته است. به علاوه یکی از جلوه‌های همانندی انسان با خداوند قدرت تشخیص و خلاقیت اوست؛ بنابراین، تمام پیشرفت‌های امروز بشر مأخوذ تلاش اندیشمندان و خلاقیت آن‌هاست. در عصر حاضر با رشد و پیشرفت چشمگیر تکنولوژی و با تغییرات و تحولات فزاینده محیطی، تنها جوامعی می‌توانند در عرصه‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی رتبه برتر به دست آورند که قادر باشند انسان‌های خلاق تربیت کنند. (چراغ چشم، ۱۳۸۶). محیط مناسب برای بروز خلاقیت و نوآوری نه فقط افراد را برای ابراز تفکر جدید و خلاق ترغیب و برانگیخته می‌کند، بلکه سبب می‌شود که سازمان آسان‌تر بتواند افرادی که را دارای این ویژگی هستند برای تقویت کادر تخصصی خود انتخاب کنند. بدیهی است که انتخاب و استخدام معلمان و مدیران مناسب نیز مسئله‌ای درخور توجه و تمهیدی اساسی برای خلاق کردن محیط آموزش است (اسدی و کلهر، ۱۴۰۰). مدرسه‌های خلاق با تمرکز بر پرورش نه تنها دانش و مهارت‌های پایه بلکه نگرش‌ها و مهارت‌های خلاق آمیزی که زیر یک عنصر دانش‌اندوزی خواهد بود، شاگردان خلاق‌تری تحویل خواهند داد. چنین مدرسه‌هایی محرک دریافت داده‌های جدید را فراهم می‌سازند (فیشر، ویلیامز به نقل از چوبینه، ۱۳۸۷). مدرسه خلاق را می‌توان به عنوان یک اجتماع یادگیری مطرح کرد، چرا که تعداد زیادی از بزرگسالان، والدین یادگیرندگان، متخصصان و افراد از حرفه‌های گوناگون و به‌طور کلی افراد علاقه‌مند به همکاری می‌توانند در فعالیت‌های آموزشی و یادگیری مدرسه درگیر شوند؛ به طوری که بزرگسالان و یادگیرندگان با هم به برنامه‌ریزی بپردازند (حسینی و جلاوند، به نقل از یاسمی و همکاران، ۱۳۹۹). با توجه به اهمیتی که آموزش خلاقانه در مدارس دارد، ضروری به نظر می‌رسد متخصصان تعلیم و تربیت چه در سطح کلان و چه در سطح خرد و مدارس به اهمیت خلاقیت، تفکر و نوآوری و همچنین

آموزش خلاقیت واقف بوده و اقداماتی جهت توسعه و بهبود خلاقیت در سطح مدارس به خصوص در مدارس ابتدایی انجام دهند. چرا که پرورش نیروی کار خلاق و ماهر به وجود آموزش صحیح خلاقیت نیازمند است؛ بنابراین با توجه به عوامل و ضروریات عنوان شده پژوهش حاضر به منظور طراحی مدل عوامل مؤثر بر مدرسه خلاق با استفاده از رویکرد کیفی فرا ترکیب انجام شده است.

سؤال پژوهش

عوامل مؤثر بر شکل‌گیری مدارس خلاق کدام‌اند؟

روش تحقیق

این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از نظر ماهیت داده‌ها و سبک تحلیل در گروه پژوهش‌های کیفی قرار گرفته است. روش جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش مبتنی بر اطلاعات اسنادی و ابزار گردآوری داده‌ها نیز اسناد و مدارک گذشته است. در پژوهش حاضر جامعه آماری، ۸۴ پژوهش منتشر شده (مقاله، پایان‌نامه و رساله) در پایگاه‌های اطلاعاتی علمی معتبر داخلی بود که بر اساس کلیدواژه مدرسه خلاق و خلاقیت مدرسه به منظور دستیابی به نمونه‌ای نظری که اشباع نظری را موجب شود پیمایش شدند. برای جست‌وجوی کلیدواژه‌ها محدوده زمانی ۱۳۸۵ الی ۱۴۰۲ در نظر گرفته شد در زمینه نمونه‌گیری ۲۷ مطالعه مرتبط با استفاده از رویکرد هدفمند انتخاب شد. مبنای روایی این پژوهش نظر متخصصان بوده است. برای سنجش پایایی در این پژوهش، از آزمون توافق کاپای کوهن استفاده شده است. شیوه انجام این پژوهش فراترکیب است. فراترکیب یکی از روش‌های فرا مطالعه است. فرا مطالعه یک تجزیه و تحلیل عمیق از کارهای پژوهشی انجام شده در یک حوزه خاص است. فرا مطالعه به چهار بخش فرا تحلیل (تحلیل کمی یافته‌های پژوهش‌های گذشته)، فراترکیب (تحلیل کیفی یافته‌های پژوهش‌های گذشته فراروش تحلیل روش‌شناسی پژوهش‌های گذشته) و فرانظریه تحلیل نظریه‌های پژوهش‌های گذشته تقسیم می‌شود

فرامطالعه اگر به صورت کیفی بر روی مفاهیم مورد استفاده در مطالعات گذشته انجام گیرد به نام فراسنتز یا فراترکیب شناخته می‌شود. به‌طور کلی، فراترکیب نوعی مطالعه کیفی است که اطلاعات و یافته‌های مستخرج از مطالعات کیفی دیگر با موضوع مرتبط و مشابه را بررسی می‌کند. در این پژوهش از روش هفت مرحله‌ای فراترکیب سندلوسکی و باروسو (۲۰۰۷) به شرح شکل شماره (۱) استفاده شده است.

شکل ۱. مراحل هفت‌گانه پژوهش

یافته‌ها

ارائه یافته‌های منسجم در تحلیل کیفی و به‌ویژه در پژوهش حاضر مستلزم، حفظ و ارائه روند تولید یافته‌ها مبتنی بر روش فراترکیب منتخب است. در این بخش، یافته‌های هر مرحله مطابق با مدل Sandelowski & Barroso در هفت مرحله زیر ارائه می‌گردد:

مرحله اول، تنظیم سؤالات تحقیق: اولین گام در روش تحقیق فراترکیب، طرح سؤالاتی است که پژوهشگر در فرآیند تحقیق خود به دنبال پاسخ به آنهاست؛ بنابراین سؤالات پژوهش حاضر به صورت زیر مطرح می‌شود:

چه چیزی (what): با توجه به مطالعه ادبیات، عوامل مؤثر بر مدرسه خلاق در نظام آموزشی کدام‌اند؟

چه جامعه‌ای (who): جامعه مورد مطالعه برای دستیابی به عوامل مؤثر بر مدرسه خلاق در نظام آموزشی کدام‌اند؟

محدودیت زمانی (when): موارد فوق در چه دوره زمانی بررسی و جست‌وجو

شده است؟

چگونگی روش (how): چه روشی برای فراهم کردن مطالعات استفاده شده است؟

جدول شماره ۱. معیارهای پذیرش و عدم پذیرش مقالات

معیارها و شرایط	معیار پذیرش مقالات	معیار عدم پذیرش مقالات
زبان پژوهش	فارسی-انگلیسی	غیر از زبان فارسی و انگلیسی
زمان انجام پژوهش	۱۳۸۵ تا ۱۴۰۲	قبل از ۱۳۸۵
روش پژوهش	کیفی و آمیخته	غیر از کیفی و آمیخته
جامعه مورد مطالعه	مدرسه خلاق	غیر از مدرسه خلاق
شرایط مورد مطالعه	عوامل مؤثر مدرسه خلاق	غیر از موارد ذکر شده
نوع مطالعه	مقالات چاپ‌شده در نشریات معتبر داخلی و خارجی	مطالب غیرعلمی و مقالات نامعتبر و نظرات شخصی

مرحله دوم: بررسی نظام‌مند متون: در این پژوهش با استفاده از پایگاه‌های داده‌های اریک، ساینس دایرکت، اشپرینگر، اسکوپوس، الزویر، پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، پورتال پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، پایگاه مجلات تخصصی نور و سامانه نشریات کشور، معیارهای پذیرش و عدم پذیرش خاصی مدنظر بوده است که در جدول (۱) آورده شده است؛ و برای جستجوی منابع و مقاله‌های پژوهش از واژه‌های کلیدی متنوعی استفاده شد که در نهایت ۲۷ مقاله یافت شد.

جدول شماره ۲. اسناد و مقالات مورد بررسی

ردیف	نویسندگان	سال	عنوان	مجله
۱	یاسمی	۱۳۹۹	طراحی و اعتباربخشی الگوی مدرسه خلاق برای دوره ابتدایی	پایان‌نامه
۲	خیرخواه سی سخت	۱۳۹۶	شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر ایجاد و توسعه مدارس خلاق ابتدایی شهر زاهدان با رویکرد الگوبرداری	پایان‌نامه

ردیف	نویسندگان	سال	عنوان	مجله
۳	مال امیری	۱۳۹۴	تئوری سیستمی خلاقیت در سازمان	ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی
۴	چراغ چشم	۱۳۸۶	بررسی تأثیر شیوه‌های تدریس مبتنی بر تکنیک‌های خلاقیت در آموزش و یادگیری دانش‌آموزان	تربیت اسلامی
۵	نظری و همکاران	۱۳۹۲	بررسی تأثیر ارزشیابی توصیفی در مقایسه با ارزشیابی کمی (سنتی) بر خودپنداره تحصیلی، خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی	مطالعات آموزش و یادگیری
۶	مهری و همکاران	۱۳۹۲	بررسی رابطه سبک‌های رهبری مدیران با خلاقیت در معلمان مدارس پسرانه ابتدایی شهر پل دختر	ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی
۷	امام جمعه و بصیرت پور	۱۳۹۳	مقایسه عملکرد مدارس هوشمند و مدارس عادی بر خلاقیت دانش‌آموزان پسر سال اول دوره‌ی اول متوسطه شهر تهران	پژوهش‌های نظام‌های آموزشی
۸	حسینی و جهان‌نیده	۱۳۹۴	بررسی تأثیر روش تدریس همیاری بر خلاقیت دانش‌آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی در درس علوم تجربی	پژوهش‌های آموزش و یادگیری
۹	رسولی و عیسی مراد	۱۳۹۵	اثربخشی روش تدریس بدیعه پردازی بر خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان	ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی
۱۰	حسینی و دشتی نژاد	۱۳۹۵	بررسی شاخص‌های شخصیتی، انگیزشی / شناختی خلاقیت در دانش‌جویان: مدل معادلات ساختاری	پژوهش‌های یادگیری آموزشگاهی و مجازی
۱۱	جهانیان	۱۳۹۵	عوامل مؤثر در پرورش و توسعه خلاقیت دانش‌آموزان مدارس ابتدایی استان البرز	ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی
۱۲	پیرخانفی	۱۳۸۹	نقش فناوری‌های یادگیری در پرورش خلاقیت دانش‌آموزان	ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی

ردیف	نویسندگان	سال	عنوان	مجله
۱۳	جنگی و همکاران	۱۳۹۷	مدل یابی روابط سن ورود به مدرسه با پیشرفت تحصیلی با میانجیگری هوش معنوی، مهارت‌های اجتماعی و خلاقیت	تعلیم و تربیت
۱۴	عزیزی بلندهمتان و ساعدی	۱۳۹۸	مطالعه بسترها و عوامل مؤثر بر خلاقیت در تدریس معلمان خلاق در مناطق روستایی استان کردستان	تدریس پژوهی
۱۵	سیف درخشنده و نریمانی	۱۳۹۸	فرا تحلیل عوامل و موانع مرتبط با افزایش خلاقیت دانش‌آموزان	روان‌شناسی مدرسه و آموزشگاه
۱۶	شفیعی، شریف‌زاده	۱۳۹۹	نقش مدرسه در بارورکردن خلاقیت دانش‌آموزان	پژوهش و مطالعات علوم اسلامی
۱۷	سلیمان زاده و همکاران	۱۳۹۹	ارائه مدل تأثیرگذاری مدیریت مدرسه محور بر خلاقیت معلمان در مدارس ابتدایی شهرستان بابل	جامعه‌شناسی آموزش و پرورش
۱۸	موسوی و همکاران	۱۳۹۹	شناسایی عوامل اثرگذار بر خلاقیت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهر تهران	آموزش در علوم انتظامی
۱۹	موسوی و همکاران	۱۳۹۹	ارائه مدلی برای افزایش خلاقیت دانش‌آموزان متوسطه دوره دوم شهر تهران	پژوهش‌های یاددهی و یادگیری
۲۰	حسینی و همکاران	۱۴۰۰	تهیه و تدوین الگوی یادگیری خلاق در ساختار برنامه درسی آموزش دوره متوسطه	روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی
۲۱	زاهد بابلان و همکاران	۱۴۰۰	نقش فرهنگ مدرسه و خلاقیت سازمانی بر اشتیاق شغلی معلمان دوره ابتدایی ناحیه دو شهر اردبیل	رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری
۲۲	مظفرزاده و عباسی	۱۴۰۱	بررسی نقش مدیران و معلمان در پرورش خلاقیت دانش‌آموزان و شیوه‌های پرورش خلاقیت در مدرسه	رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و

ردیف	نویسندگان	سال	عنوان	مجله
				حسابداری
۲۳	پولادی ریشه‌ری و ابن رومی	۲۰۱۱	به سوی چارچوبی مفهومی برای ویژگی‌های یک مدرسه خلاق علوم اجتماعی و رفتاری	
۲۴	چونگک و لئونگ	۲۰۱۴	بررسی ادراکات معلمان پیش‌دبستانی از ویژگی‌های شخصیتی معلم خلاق برای پرورش خلاقیت	مهارت‌های تفکر و خلاقیت
۲۵	وجیان و همکاران	۲۰۱۶	فضای خلاق مدرسه: عوامل مؤثر بر تقویت مدرسه خلاقیت	مربیان، معلمان و مربیان
۲۶	اوتامی و کورنیادی	۲۰۲۰	تحلیل خلاق مدرسه	کنفرانس پژوهشی مدیریت و مدیریت آموزشی
۲۷	جورجیو و همکاران	۲۰۲۲	خلاقیت در آموزش عالی: تحلیل کیفی و دیدگاه کارشناسان در سه رشته	علوم تربیتی

مرحله سوم: جست‌وجو و انتخاب مقاله‌های مناسب: برای انتخاب

مقاله‌های مناسب، بر اساس فرآیند نشان داده شده در شکل (۲)، پارامترهای متفاوتی مانند عنوان، چکیده، محتوا، دسترسی، محتوا و کیفیت روش پژوهش ارزیابی شده است. برای ارزیابی کیفیت پژوهش‌ها در این مرحله از ابزار برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی (CASP) استفاده شده است، این روش با طرح ده سؤال کمک می‌کند تا دقت، اعتبار و اهمیت مطالعه کیفی پژوهش مشخص شود. منطق‌گزینش مقالات به این ترتیب است که با اعطای امتیاز به هر یک از شاخص‌ها از ضعیف (۱) تا عالی (۵) در هر یک از شاخص‌های ده‌گانه امتیازی داده می‌شود. سپس مقالات به ۵ طبقه عالی (۴۱ تا ۵۰)، خیلی خوب (۳۱ تا ۴۰)، خوب (۲۱ تا ۳۰)، متوسط (۱۰ تا ۲۰)، ضعیف (۰ تا ۱۰)

دسته‌بندی می‌شوند. ارزیابی انجام شده بر اساس ده معیار CASP نشان داد که ۴۳ درصد مقالات در سطح عالی، ۲۴ درصد در سطح خیلی خوب، ۸ درصد در سطح خوب، ۱۸ درصد در سطح متوسط و ۷ درصد مقالات نیز در سطح ضعیف بودند.

شکل شماره ۲. روند بازبینی و انتخاب منابع مرتبط

در نهایت پس از فرآیند روند بازبینی و انتخاب منابع مرتبط ۲۷ مقاله به عنوان مقاله نهایی منتخب مورد استفاده قرار گرفتند.

مرحله چهارم: استخراج نتایج: در فرایند فراترکیب، به طور پیوسته مقالات منتخب و نهایی شده به منظور دستیابی به یافته‌های درون مطالعات، چندین بار بازخوانی شدند. در پژوهش حاضر اطلاعات مقاله‌ها بر اساس مرجع مربوط به هر مقاله شامل نام و نام خانوادگی نویسنده، سال انتشار مقاله و اجزای هماهنگی بیان شده که در هر مقاله به آن‌ها اشاره شده است، طبقه‌بندی شدند.

مرحله پنجم: تجزیه و تحلیل و تلفیق یافته‌های کیفی: هدف فراترکیب ایجاد تفسیرهای یکپارچه و جدید از یافته‌ها است. پژوهشگر در طول تجزیه و تحلیل موضوع‌ها یا تم‌هایی را جست‌وجو می‌کند که در میان مطالعات موجود در فراترکیب پایدار شده‌اند. در این مرحله از پژوهش، ابتدا تمام عوامل استخراج‌شده از مطالعات پیشین، کد در نظر گرفته می‌شود و سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از این کدها، آن‌ها را در مفهومی مشابه دسته‌بندی می‌کنند. به این صورت پژوهشگر تم‌ها یا موضوعاتی (مفاهیم) را شکل می‌دهد و یک طبقه‌بندی را ایجاد می‌کند و طبقه‌بندی مشابه و مربوط را در موضوعی قرار می‌دهد که آن را به بهترین نحو توصیف می‌کند. تم‌ها اساس و پایه‌ای را برای ایجاد توضیحات و مدل‌ها، تئوری‌ها یا فرضیه‌های کاری ارائه می‌دهند. این مرحله که حساس‌ترین مرحله فراترکیب می‌باشد، باید با دقت خاصی انجام شود. یافته‌های این گام مبنایی برای مدل نهایی پژوهش به شمار می‌روند و باید در ترکیب آن‌ها دقت خاصی داشت. در پژوهش حاضر ابتدا تمام عوامل استخراج‌شده از مطالعات، به‌عنوان کد در نظر گرفته شد، سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از این کدها، آن‌ها در یک مفهوم مشابه دسته‌بندی شدند. به این ترتیب مفاهیم (تم‌های) پژوهش شکل داده شد. در جدول (۲) مقوله‌بندی یافته‌ها ارائه گردیده است.

جدول شماره ۳. مقوله‌بندی یافته‌ها

مرجع	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	کدهای محوری	کدهای گزینشی
یاسمی، (۱۳۹۹)	استفاده از تجربیات معلمان باتجربه	ویژگی رفتاری معلمان	عوامل فردی
هنریکس و میشر، (۲۰۱۳)	ریسک فکری		
هورن و همکاران، (۲۰۰۶)	حس شوخ طبعی در انتقال مفاهیم علمی		

۱. Henriques & Mishra

۲. Horn et al

کدهای گزینشی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	مرجع
		آراستگی ظاهری و جذابیت معلم	جهانیان، (۱۳۹۵)
		داشتن هوش هیجانی بالا	پیرخانی و رفیعیان، (۱۳۹۰)
		وجدان کاری بالا در انجام وظایف شغلی	عزیزی و همکاران، (۱۳۹۷)
		نگرش مثبت نسبت به دانش آموزان	دی رز، (۲۰۱۷)
		علاقه به تدریس و یاددهی	هنریکس و میشره، (۲۰۱۳)
		صبر و تحمل بالا در آموزش	آرین نیا و آرین نیا، (۱۳۹۷)
		دور کردن دانش آموزان از تعصبات فردی و اجتماعی	خورشیدی و همکاران، (۱۳۸۹)
		تشویق به توسعه فردی	هورن و همکاران، (۲۰۰۶)
		تحمل عقاید نو	آرین نیا و آرین نیا، (۱۳۹۷)
		انجام کارهای خارج از شرح شغل های رسمی و قانونی	صادقی مال امیری، (۱۳۹۴)
		نوگرایی در تعلیم و تربیت	مزارزی و همکاران، (۱۳۹۷)
		توجه به جنبه های عاطفی دانش آموزان	فرج الهی و همکاران، (۱۳۸۹)
		استقبال اجتماعی	رحمتی و همکاران، (۱۴۰۱)
		توانایی مدیریت زمان	عزیزی و همکاران، (۱۳۹۷)
		هوش سازمانی بالا	محمد نظامی، (۱۳۹۶)
	ویژگی آموزشی	ایجاد ارتباط بین مفاهیم و مطالب درسی با زندگی	حسینی، (۱۳۹۴)
	معلمان	رعایت استانداردهای حرفه معلمی	عبدالهی و همکاران،

کدهای گزینشی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	مرجع
			(۱۳۸۸)
		توانایی طرح سوالات و مباحث بحث برانگیز	حسینی، (۱۳۹۴)
		استفاده از سبک رهبری متناسب با موقعیت در فرآیندهای یاددهی و یادگیری	صمدی و همکاران، (۱۳۸۷)
		ایجاد ارتباط بین علائق معلم و تدریس	عزیزی و همکاران، (۱۳۹۷)
		پیشینه علمی خوب	موراریس و ازویدو، (۲۰۱۱)
		توجه به تفاوت زبان رسمی با زبان مادری	عزیزی و همکاران، (۱۳۹۷)
		تشویق دانش آموزان به نوشتن و جمع آوری سخنان بزرگان	خورشیدی و همکاران، (۱۳۸۹)
		یادگیری روش های آموزش خلاقیت	افشار کهن و عصاره، (۱۳۹۰)
		توانایی برانگیختن سطوح شناختی دانش آموزان	موراریس و ازویدو، (۲۰۱۱)
		همسان سازی محتوا متناسب با سطح درک دانش آموزان	عزیزی و همکاران، (۱۳۹۷)
		مجال دادن به دانش آموزان برای ارائه اندیشه های خود	سیف، (۱۳۹۸)
		تاکید بر تدریس شاگرد محوری	خورشیدی و همکاران، (۱۳۸۹)
		طرح پرسش هایی با چند پاسخ و چالش برانگیز	حاتمی، (۱۳۹۹)
		تمرکز بر حواس پنجگانه	خورشیدی و همکاران، (۱۳۸۹)
		استفاده از ارزشیابی تکوینی منظم	شاه نعمتی، (۱۳۸۸)
		ساده نمودن محتوا متناسب با سطح	عزیزی و همکاران،

کدهای گزینشی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	مرجع
		درک دانش آموزان	(۱۳۹۷)
		توام ساختن آموزش با پژوهش	مزارزی و همکاران، (۱۳۹۷)
		آشنایی با روند پژوهش و اقدام پژوهی	عزیزی و همکاران، (۱۳۹۷)
		تطبیق و سازگاری معلم	رحمتی و همکاران، (۱۴۰۱)
		انجام بازی های توام با فعالیت های جذاب	رنجدوست و عیوضی، (۱۳۹۲)
		داشتن تفکر واگرا و تفکر جانبی	دادستان، (۱۳۷۲)
		تحمل ابهام	آرین نیا و آرین نیا، (۱۳۹۷)
		داشتن باور های معرفت شناختی	رجبی و عبدی، (۱۴۰۰)
		انعطاف پذیری در یادگیری	سو ^۱ ، (۲۰۱۷)
		تقویت خود ارزیابی	فرج الهی و همکاران، (۱۳۸۹)
	ویژگی دانش آموزان	تلاش برای کار تیمی و هماهنگی	حسینی و برارپور، (۱۳۹۶)
		انگیزه های درونی دانش آموزان	باغظیفونی و همکاران، (۱۳۹۱)
		سرعت بالای پردازش اطلاعات	آلبرت ^۲ ، (۲۰۰۶)
		سازگاری اجتماعی	ابطحی و ندری، (۱۳۹۰)
		انجام بازی های کامپیوتری در فضای مجازی	بارانا و همکاران ^۳ ، (۲۰۱۳)
		احساس شادمانی	ژین فا و همکاران ^۳ ، (۲۰۱۵)

^۱ Sue

^۲ Albert

^۳ Barana et al

کدهای گزینشی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	مرجع
		توانایی تولید بازی ها و داستان های خودساخته	هورن و همکاران، (۲۰۰۶)
		خوش خلقی در برخورد با دیگران	یاسمی، (۱۳۹۹)
		داشتن اعتماد به نفس	چنگ آ، (۲۰۱۱)
		قدرت تفکر انتزاعی	یوسفی افرشته و همکاران، (۱۳۹۱)
		داشتن مهارت کلامی قوی	یاسمی، (۱۳۹۹)
		کمال جویی در یادگیری	آرین نیا و آرین نیا، (۱۳۹۷)
		داشتن قدرت تخیل بالا	ژو و همکاران ^۱ ، (۲۰۱۳)
		ارائه پاسخ های پیچیده	همی ^۲ ، (۲۰۰۶)
		کنجکاوی در یادگیری	سرمن و بارنز ^۳ ، (۲۰۱۵)
		میل به آزادی و فراراز محدودیت	حسینی، (۱۳۹۶)
		تلاش برای تقویت روحیه مطالعه و کتابخوانی	مارتینز و تربلانز ^۴ ، (۲۰۰۵)
		اصالت اندیشه و تصمیم گیری	رحمتی و همکاران، (۱۴۰۱)
		احترام نسبت به تلاش دیگران	مارتینز و تربلانز، (۲۰۰۶)
		علاقه مندی به معلمان و علاقه مندی به هم کلاس ها	رحمتی و همکاران، (۱۴۰۱)
		تفکر در مورد مسائل پیچیده علمی	رحمتی و همکاران، (۱۴۰۱)
		تلاش برای پیوند دادن میان آموخته	رحمتی و همکاران، (۱۴۰۱)

۱. Xin Fa et al

۲. Cheng

۳. Zhou et al

۴. Hemi

۵. Sermin & Barnes

۶. Martins & Treblancs

کدهای گزینشی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	مرجع
		های قبلی و جدید	(۱۴۰۱)
		تمایل به استقلال اجتماعی	فرج اللهی و همکاران، (۱۳۸۹)
		احساس نیاز برای یادگیری و ایجاد تفکر خلاق	صادقی مال امیری، (۱۳۹۴)
		داشتن تصویر مثبت از خود و توانایی ها	دایر و پناهی، (۱۳۸۸)
		میانہ روی در رفتار	صادقی مال امیری، (۱۳۹۵)
روش تدریس خلاق		استفاده از روش های تدریس جدید و نوین	یوسفی و قاسمی (۱۳۸۸)
		استفاده از روش های تدریس فعال و اکتشافی	رافیدا و پرنانا، (۲۰۲۰)
		استفاده از روش تدریس بارش فکری	جندال اسنپ و همکاران، (۲۰۱۳)
		به کارگیری الگوی تدریس بدیعه پردازی	مومنی مهمویی و وجی نژاد، (۱۳۸۹)
عوامل آموزشی		تاکید بر برنامه درسی مساله محور	مقامی، (۱۳۸۷)
		استفاده از راهکارهای افزایش خود پنداره و ابراز وجود	عسگری، (۱۳۸۷)
		عدم تاکید بیش از حد بر تکرار اطلاعات و انباشتن آنها در حافظه	یاسمی، (۱۳۹۹)
		تاکید بر ارزشیابی توصیفی در برنامه درسی	موسوی و مقامی، (۱۳۹۱)
		استفاده از برنامه درسی فلسفه برای کودکان	چان یوک کنگ و همکاران، (۲۰۰۷)
برنامه درسی خلاق		طرح آموزشی فلسفه برای کودکان از منظر نظریه اسلامی	سجادیه، (۱۳۹۲)

۱. Rafida & Pernana
۲. Jendal Snape et al
۳. Chan Yuk Kong & colleagues

کدهای گزینشی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	مرجع
		استفاده از فناوری های جدید و بروز یادگیری	پیرخانفی، (۱۳۸۹)
		به کارگیری روش نمایش خلاق در برنامه درسی	افشارکهن و عصاره، (۱۳۹۰)
		آموزش مهارت های مثبت اندیشی در برنامه درسی	دستغیب وهمکاران، (۱۳۹۰)
		آموزش راهبرد های فراشناخت در برنامه درسی	قلناش وهمکاران، (۱۳۸۹)
		استفاده بهینه از وسایل و امکانات آموزشی و کمک آموزشی	موسی پور، (۱۳۹۵)
		آموزش خودراهبری به دانش آموزان در برنامه درسی	فرج اللهی و همکاران، (۱۳۸۹)
		استفاده از نقشه مفهومی در برنامه درسی	عظیم پور و همکاران، (۱۳۹۶)
		استفاده از تکالیف پایان باز در برنامه درسی	موزلیوس ^۱ ، (۲۰۱۶)
		آموزش مهارت های تفکر انتقادی در برنامه درسی	البلاهی و همکاران ^۲ ، (۲۰۲۱)
		استفاده از طنز در تدریس در برنامه درسی	افشار کهن و همکاران، (۱۳۹۵)
		استفاده از طنزهای دیجیتالی در برنامه درسی	ایستیکفاروه و همکاران ^۳ ، (۲۰۲۰)
		آموزش راه های مقابله با استرس به دانش آموز	رحمتی و همکاران، (۱۴۰۱)
		آموزش چگونه با دیگران زیستن به دانش آموز	رحمتی و همکاران، (۱۴۰۱)
		آموزش خود راهبری در برنامه درسی	فرج اللهی و همکاران، (۱۳۸۹)

۱. Muselius

۲. Balahi et al

۳. Istikfarouh & colleagues

کدهای گزینشی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	مرجع
		آموزش مهارت های زندگی در برنامه درسی	بندک و همکاران، (۱۳۹۳)
		تقویت خودارزیابی در برنامه درسی	فرج اللهی و همکاران، (۱۳۸۹)
		تناسب برنامه های آموزشی با رشد ذهنی	فرج اللهی و همکاران، (۱۳۸۹)
		آموزش شادکامی در برنامه درسی	احمدی، (۱۳۹۹)
		به کارگیری مطالب یاد گرفته شده	فرج اللهی و همکاران، (۱۳۸۹)
		آموزش سبک تفکر شهودی در برنامه درسی	شویرت و همکاران، (۲۰۲۱)
		آموزش بازی های رایانه ای در برنامه درسی	توران پستی و کریم زاده، (۱۳۹۰)
		آموزش انتقاد سازنده در برنامه درسی	حاتمی، (۱۳۹۹)
		یادگیری تلفیقی	بنی هاشم و همکاران، (۱۳۹۳)
		آموزش مجازی	چوگری، (۱۴۰۰)
		آموزش مسئله محور در برنامه درسی	یاسمی، (۱۳۹۹)
		انجام فعالیت های پروژه محور	میهمی و همکاران، (۱۳۹۷)
		ایجاد ساختار ارگانیک در مدرسه	میرکمالی و همکاران، (۱۳۹۰)
عوامل	ساختار	ساختار سازمانی ادھو کراسی	صادقی مال امیری، (۱۳۹۴)
مدیریتی	مدرسه	راه اندازی دوره های آموزشی خلاقیت در مراکز تربیت معلم و آموزش ضمن خدمت	کی نژاد و نگاهداری، (۱۳۸۷)
		توانایی ایجاد چشم انداز و مقصد	پوزان و همکاران،

کدهای گزینشی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	مرجع
		مشترک	(۱۳۸۷)
		قوانین و مقررات محدود و اثربخش	صادقی مال امیری، (۱۳۹۴)
		عدم تمرکز در تصمیم‌گیری	صادقی مال امیری، (۱۳۹۴)
		تفویض اختیار در تصمیم‌گیری	صادقی مال امیری، (۱۳۹۴)
		انطباق‌پذیری با ساختار مدرسه	صادقی مال امیری، (۱۳۹۴)
		ایجاد سیستم پاداش دهی در ساختار مدرسه	صادقی مال امیری، (۱۳۹۴)
		استفاده از سبک رهبری تحول‌گرا در مدارس	پور محمدی و همکاران، (۱۴۰۰)
سبک رهبری		بکارگیری سبک رهبری اخلاق مدار در مدارس	پاداش و گل پرور، (۱۳۸۹)
		استفاده از سبک رهبری تحول‌آفرین	کیمبرلی ^۱ ، (۲۰۰۵)
		وجود جو آزاد و غیر مستبدانه	فرج‌اللهی و همکاران، (۱۳۸۹)
	جو مدرسه	وجود جو همکاری و مشارکت در کار جمعی	اسنول و تمپرلی، (۲۰۰۹)
		وجود جو حمایتی از اندیشه‌های نو و بدیع	رانکو و جیجر ^۲ ، (۲۰۱۲)
	فرهنگ مدرسه	وجود فرهنگ باز در مدرسه	برنر و گبرت ^۳ ، (۲۰۰۶)
		گسترش فرهنگ دموکراتیک در مدارس	فریری و همکاران ^۴ ، (۲۰۰۹)

۱ Kimberly

۲ Ranko & Jaeger

۳ Brenner & Gebert

۴ Freire et al

کدهای گزینشی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	مرجع
		فرهنگ حمایت از موفقیت های خلاق	آرین نیا و آرین نیا، (۱۳۹۷)
		فرهنگ ریسک پذیری اجتماعی	صادقی مال امیری، (۱۳۹۴)
		توسعه فرهنگ پرسش و پاسخ و بحث و گفتگوی باز در مدارس	صادقی مال امیری، (۱۳۹۴)
		توسعه فرهنگ اعتماد و تعامل در مدرسه	صادقی مال امیری، (۱۳۹۴)
		فرهنگ حمایت از امنیت عاطفی و روانی دانش آموزان	صادقی مال امیری، (۱۳۹۴)
		وجود فرهنگ چالش پذیری در مدرسه	صادقی مال امیری و لطف الله زاده، (۱۳۸۹)
		چینش میزهای کلاس به صورت دایره ای	پروغنی، (۱۳۹۰)
		وجود فضاهای آزاد و باز برای فعالیت بیشتر	مظفر و همکاران، (۱۳۸۶)
		تغییر پذیری نور و رنگ و میلمان تغییر پذیر	عظمتی و همکاران، (۱۳۹۵)
		محیط برانگیزاننده برای یادگیری	موراریس و ازویدو، (۲۰۱۱)
عوامل فیزیکی	امکانات و محیط فیزیکی	استفاده از مواد اولیه و مصالح طبیعی	مک کوی و ایوانز، (۲۰۰۵)
		حضور دانش آموزان در فضای هنری	مهدوی نژاد و همکاران، (۱۳۹۲)
		توجه به هوش اجتماعی در محیط آموزشی	رحمتی و همکاران، (۱۴۰۱)
		تناسب محیط فیزیکی با شرایط رشدی، جسمی و بدنی دانش آموزان	شاطریان، (۱۳۸۷)
		توجه به آموزش گروهی در محیط	رحمتی و همکاران،

کدهای گزینشی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	مرجع
		آموزشی	(۱۴۰۱)
		پیچیدگی و عرضه امکانات متعدد و متنوع	طاهریان و همکاران، (۱۳۹۴)
		رنگ آمیزی متناسب با ویژگی های روان شناختی دانش آموزان	چناتی و همکاران، (۱۴۰۱)
		محیط های طبیعی پر رمز و راز	طباطبائیان و همکاران، (۱۳۹۵)
		بازی در محیط طبیعی	وان ^۱ ، (۲۰۱۲)
		وجود وسایل بازی در حیاط مدرسه	قدرتی و همکاران، (۱۴۰۲)
		تفکیک برخی از فضاهای آموزشی بر اساس میزان خلاقیت هوش دانش آموزان	قدرتی و همکاران، (۱۴۰۲)
		استفاده از معماری سبز	طباطبائیان و همکاران، (۱۳۹۵)
		طراحی فضاهای چندعملکردی	طباطبائیان و همکاران، (۱۳۹۵)
	معماری مدرسه	استفاده از تحریک کننده های حسی	شاه حسینی و ثقفی، (۱۳۹۷)
		قابلیت کشف و شهود فضای کالبدی	قدرتی و همکاران، (۱۴۰۲)
		استفاده از رنگ های شاد و خلاقانه در معماری مدرسه	نیکخواه بهرامی و ثبوتی، (۱۳۹۵)
		نظام تربیتی و رفتاری خانواده	توکلی زاده نوقایی، (۱۴۰۲)
	عوامل خانوادگی	جو عاطفی خانواده	یاسمی، (۱۳۹۹)
	عوامل اجتماعی	تلاش خانواده برای دادن استقلال عمل به دانش آموزان	فرج الهی و همکاران، (۱۳۸۹)
		جو عاطفی خانواده متمایل به اصول دموکراسی	مهرافزا، (۱۳۸۵)

کدهای گزینشی	کدهای محوری	کدهای باز (مفاهیم اولیه)	مرجع
		توانایی سازگاری خانواده با محیط	رحمتی و همکاران، (۱۴۰۱)
		توجه به توانایی و رشد جسمی	رحمتی و همکاران، (۱۴۰۱)
		آموزش گروهی مادران	درستیان و میرزاخانی، (۱۳۹۱)
		عملکرد خلاق والدین	هورن و همکاران، (۲۰۰۶)
		توانایی سازگاری خانواده با محیط	فرج اللهی و همکاران، (۱۳۸۹)
		گرایش فکری مطلوب و سازگار با خلاقیت	فرج اللهی و همکاران، (۱۳۸۹)
		برنامه دانش افزایی تخصص مادران	افروز، (۱۳۹۱)

مرحله ششم: حفظ کنترل کیفیت: در روش فراترکیب، پژوهشگر رویه‌های

زیر را برای حفظ و کنترل کیفیت مطالعه خود در نظر می‌گیرد:

۱. در کل فرآیند پژوهش، پژوهشگر می‌کوشد با فراهم کردن توضیحات روشن و دقیق برای گزینه‌های موجود در پژوهش گام‌های اتخاذشده را بردارد؛
۲. پژوهشگر هر دو روش جست‌وجوی برخط و دستی را به کار می‌گیرد تا پژوهش‌های مرتبط را پیدا کند؛
۳. پژوهشگر، روش‌های کنترل کیفیت استفاده شده در مطالعه‌های اصلی را به کار می‌گیرد.

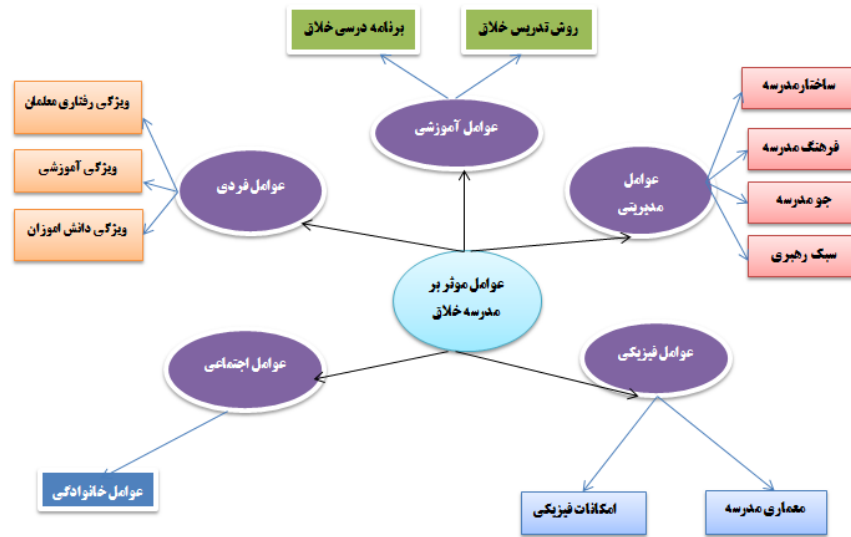
در این پژوهش، تقریباً از تمامی روش‌های اشاره شده در بالا جهت ارزیابی کیفیت پژوهش استفاده شد. بر اساس نظر سندلوسکی و باروسو، در پژوهش‌های فراترکیب کیفی، روایی توصیفی یعنی تشخیص تمامی گزارش‌های تحقیقات مرتبط با موضوع و شناسایی و توصیف اطلاعات هر کدام از گزارش‌های موجود در مطالعه. روایی تفسیری در پژوهش‌های

فرا ترکیب کیفی مربوط به پژوهشگران ثانوی است که گزارش‌های موجود در مطالعه را جمع‌بندی کرده و می‌نگارند. روایی نظری در فرا ترکیب، در درجه اول به اعتبار روش بر می‌گردد که برای ایجاد یکپارچگی نتایج در پیش گرفته شده است و در گام بعد یکپارچگی خود نتایج یا به عبارتی تفسیر محقق از یافته‌های پژوهشگران پیشین می‌پردازد. در این پژوهش برای روایی توصیفی سعی شده است حتی‌الامکان بیشترین تعداد مقاله‌های مرتبط شناسایی و گردآوری شود. برای تعیین پایایی از روش توافق بین سه مفسر و کدگذاری کیفی استفاده شد بدین صورت که علاوه بر محقق که کدگذاری اولیه را انجام داده است، محققان دیگری نیز به کدگذاری یافته‌ها پرداختند. نزدیک بودن این شش کدگذاری توافق بین محققان را نشان می‌دهد و نشان‌دهنده پایایی است؛ و به منظور محاسبه میزان توافق از ضریب کاپا در نرم‌افزار SPSS استفاده شد که مقدار آن $0/78$ به دست آمد که نشان‌دهنده پایایی قابل قبول است؛ و همچنین برای بررسی روایی پژوهش نیز یافته‌ها در اختیار ۲ نفر از خبرگان و مفسران تحقیق کیفی قرار گرفت. آن‌ها پس از بازنگری فرایند مطالعه، نتایج کیفی را مورد مطالعه قرار دادند.

مرحله هفتم: ارائه یافته‌ها: در گام نهایی فرایند فرا ترکیب، یافته‌های حاصل از مراحل پیشین ارائه می‌گردد. در این مرحله یافته‌های حاصل از مراحل قبل در قالب یک مدل مفهومی ارائه می‌شود. در این پژوهش بر اساس نتایج تحلیل، ۵ مقوله کلیدی و ۱۵۹ کد شناسایی و آزمون کیفیت آن‌ها تأیید شد. مدل مفهومی در شکل ۳ ارائه گردیده است.

شکل شماره ۳. مدل نهایی عوامل مؤثر بر مدرسه خلاق

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر به منظور شناسایی عوامل مؤثر بر شکل گیری مدرسه خلاق در نظام آموزش و پرورش با استفاده از رویکرد کیفی فراترکیب انجام گرفت. این پژوهش یکی از اولین پژوهش هایی است که به صورت جامع و گسترده به شناسایی عوامل مؤثر بر شکل گیری مدرسه خلاق که با استفاده از رویکرد فراترکیب انجام شده، پرداخته است و بینش جدیدی نسبت به مدرسه خلاق ارائه نموده است که می تواند در نحوه آموزش و تدریس مؤثر باشد. یافته های پژوهش حاضر نشان می دهد که عوامل مؤثر بر شکل گیری مدرسه خلاق از پنج مقوله کلی تشکیل شده است. در زیر هر یک از مقوله ها مورد بحث و بررسی قرار خواهد گرفت.

● عوامل آموزشی

طبق یافته‌های پژوهش، روش تدریس خلاق و برنامه درسی خلاق از جمله عوامل آموزشی مؤثر بر شکل‌گیری مدرسه خلاق هستند.

روش تدریس خلاق: در بعد روش تدریس و راهبردهای یاددهی و یادگیری اهمیت استفاده از روش‌های تدریس نوین و یادگیرنده محور مشخص شد. از جمله این راهبردها می‌توان به روش‌های تدریس فعال و اکتشافی، بارش فکری و بدیعه پردازی اشاره کرد که با کاربست این روش‌ها و راهبردها می‌توان خلاقیت را در کلاس درس محقق نمود. با توجه به بررسی‌های انجام گرفته می‌توان گفت در رابطه با روش تدریس فعال و اکتشافی با پژوهش‌های رافیدا و پرنانا (۲۰۲۰)، روش تدریس بارش فکری با پژوهش جنرال اسنپ و همکاران (۲۰۱۳) و روش تدریس بدیعه پردازی با یافته‌های رسولی و عیسی مراد زاده (۱۳۹۵) همسو می‌باشد؛ بنابراین طبق مطالب ذکر شده می‌توان گفت راهبردهای یاددهی و یادگیری و همچنین روش تدریس معلمان از جمله عوامل آموزشی مؤثر بر شکل‌گیری مدرسه خلاق دارای اهمیت فراوانی است که ضرورت دارد معلمان و مدیران مدارس از روش‌های سنتی که عموماً به صورت یک طرفه و فاقد هرگونه خلاقیت و نوآوری بوده فاصله گرفته و روش‌های نوینی که متناسب با علایق دانش‌آموزان نیز هست، جایگزین آن نمایند.

برنامه درسی خلاق: در رابطه با برنامه درسی خلاقانه می‌توان گفت ایجاد تحول و تغییرات عمده در شیوه‌های طراحی، تدوین و استقرار برنامه‌های درسی و همچنین استفاده از محتوای غنی درسی که حامی خلاقیت و نوآوری بوده و بر رشد و توسعه خلاقیت دانش‌آموزان کمک می‌نماید از جمله دلایل توجه به برنامه درسی در استقرار مدرسه خلاق می‌باشد.

با توجه به نتایج پژوهش‌های انجام گرفته، استفاده از برنامه درسی مسئله محور، استفاده از راهکارهای افزایش خودپنداره و ابراز وجود، عدم تأکید بیش از حد بر تکرار اطلاعات، تأکید بر ارزشیابی توصیفی در برنامه درسی، استفاده از آموزش فلسفه در برنامه درسی،

به کارگیری روش نمایشی خلاق، تقویت خودارزیابی در برنامه درسی، استفاده از بازی‌های آموزشی رایانه‌ای و مجازی و همچنین سایر راهکارها و روش‌هایی که به نوعی به تقویت و غنی‌سازی برنامه درسی در راستای تحقق مدرسه خلاق کمک می‌نماید ضروری است. در این زمینه می‌توان گفت تأکید بر برنامه درسی محور با یافته مقامی (۱۳۸۷)، استفاده از راهکارهای افزایش خودپنداره و ابراز وجود با پژوهش عسگری (۱۳۸۷)، عدم تأکید بیش از حد بر تکرار اطلاعات و انباشتن آن در حافظه با یافته‌های یاسمی (۱۳۹۹)، تأکید بر ارزشیابی توصیفی در برنامه درسی با پژوهش‌های موسوی و مقامی (۱۳۹۱)، استفاده از برنامه درسی فلسفه با تحقیقات سجادیه (۱۳۹۲) و چان یوک کنگ و همکاران (۲۰۰۷)، استفاده از روش نمایشی خلاق در برنامه درسی با یافته‌های افشار کهن و عصاره (۱۳۹۰)، تقویت خودارزیابی در برنامه درسی با نتایج پژوهش‌های فرج‌اللهی و همکاران (۱۳۸۹)، استفاده از بازی‌های رایانه‌ای در برنامه درسی با یافته‌های توران پشتی و کریم‌زاده (۱۳۹۰)، در یک راستا قرار می‌گیرد. با توجه به اینکه برنامه درسی مدارس به عنوان چهارچوب و قالبی برای ارائه مطالب درسی مدرسه در نظر گرفته می‌شود ضرورت دارد جهت ایجاد مقدمات برای تحقق مدرسه خلاق از برنامه‌های آموزشی و برنامه‌های درسی خلاقانه استفاده نمود.

● عوامل فردی

طبق نتایج بررسی‌های انجام شده می‌توان گفت از جمله عوامل فردی مؤثر بر تحقق و شکل‌گیری مدرسه خلاق عبارت‌اند از ویژگی‌های رفتاری معلمان، ویژگی‌های آموزشی معلمان و همچنین ویژگی‌های شخصی دانش‌آموزان که در ادامه به بررسی این عوامل و ویژگی‌ها خواهیم پرداخت.

ویژگی‌های رفتاری معلمان: معلمان به عنوان راهبر و مربی دانش‌آموزان در تحقق شخصیت خلاق آنان نقش مهم و تأثیرگذاری ایفا می‌کنند. ادراکات، شخصیت، نگرش و همچنین نحوه مواجهه با مسائل در معلمان می‌تواند به عنوان الگو و سرمشقی برای دانش‌آموزان باشد. معلم یک کلاس درس می‌تواند مشوق خلاقیت و همچنین از بین برنده

خلاقیت در آن کلاس باشد؛ بنابراین بیان این موارد می‌تواند اهمیت معلم در کلاس درس را تبیین نماید. معلمی می‌تواند دانش‌آموزان را به سمت تفکر خلاق سوق دهد که خود دارای جوهره و شخصیت خلاق باشد. همان‌طور که کولسان و بارک (۲۰۱۳)، ادعا کردند که رشد خلاقیت در دانش‌آموزان در ابتدا با توسعه خلاقیت معلمان آغاز می‌شود. در رابطه با نقش معلم در بروز خلاقیت می‌توان گفت نتایج این تحقیق در رابطه با استفاده از تجربیات معلمان با تجربه با یافته‌های یاسمی (۱۳۹۹)، ریسک فکری با تحقیقات هنریکس و میسرا (۲۰۱۳)، وجدان کاری بالا در انجام وظایف شغلی با یافته‌های عزیززی و همکاران (۱۳۹۷)، آراستگی ظاهری و جذابیت معلم با پژوهش جهانیان (۱۳۹۵)، صبر و تحمل بالا در آموزش با یافته‌های آراین نیا و آراین نیا (۱۳۹۷)، توانایی مدیریت زمان با یافته‌های عزیززی و همکاران (۱۳۹۷)، نوگرایی در تعلیم و تربیت با پژوهش‌های مزارزی و همکاران (۱۳۹۷)، نگرش مثبت نسبت به دانش‌آموزان با یافته‌های دی رز (۲۰۱۷)، استقبال اجتماعی با تحقیقات رحمتی و همکاران (۱۴۰۱) و هوش سازمانی بالا با نتایج پژوهشی محمد نظامی (۱۳۹۶)، همسو می‌باشد.

ویژگی‌های آموزشی معلمان: علاوه بر ویژگی‌های فردی و شخصیتی معلمان سطح دانش، آگاهی و اطلاعات معلمان به عنوان یک عنصر خلاق دارای ضرورت فراوانی است. در واقع مهارت‌های حرفه‌ای و فنی معلمان به عنوان مؤلفه‌ای مهم در توسعه خلاقیت دانش‌آموزان اثرگذار می‌باشد. در این رابطه چندین ویژگی شامل ایجاد ارتباط بین مفاهیم و مطالب درسی با زندگی، رعایت استانداردهای حرفه معلمی، توانایی طرح سؤالات و مباحث بحث‌برانگیز، استفاده از سبک‌های رهبری متناسب با موقعیت در فرایند یاددهی و یادگیری، پیشینه علمی خوب، توانایی برانگیختن سطوح شناختی دانش‌آموزان، تأکید بر تدریس شاگرد محوری و غیره می‌باشد. علاوه بر ویژگی‌های پایدار و شخصیتی معلم توانایی‌های حرفه‌ای او که در نتیجه تجربه، مطالعه و پژوهش حاصل می‌شود تا حد زیادی می‌تواند محیطی خلاقانه و دارای نوآوری در کلاس درس ایجاد کند. یافته‌های این تحقیق در رابطه با ایجاد ارتباط بین مفاهیم و مطالب درسی با زندگی با یافته حسینی (۱۳۹۴)، رعایت

استانداردهای حرفه معلمی با پژوهش‌های عبداللهی و همکاران (۱۳۸۸)، ایجاد ارتباط بین علایق معلم و تدریس با یافته‌های عزیزی و همکاران (۱۳۹۷)، پیشینه علمی خوب با نتایج تحقیقات مراریس و آزیدو (۲۰۱۱)، دریک راستا قرار می‌گیرد.

ویژگی‌های دانش‌آموزان: یکی دیگر از ابعاد و عوامل مرتبط با شکل‌گیری مدرسه خلاق که در نتیجه تحلیل پژوهش‌ها و تحقیقات انجام گرفته شناسایی شد دانش‌آموز خلاق می‌باشد. در واقع وجود برخی ویژگی‌ها و خصوصیات فردی و شخصیتی در آنان است که باعث تمایز دانش‌آموزان خلاق از دانش‌آموز عادی می‌شود. دانش‌آموز خلاق ممکن است دارای ویژگی‌هایی به ظاهر نابهنجار و یا اندکی غیرقابل قبول برای معلم و والدین باشد، اما می‌تواند به عنوان ویژگی مهم برای خلاقیت تلقی گردد. از جمله این ویژگی‌ها می‌توان به داشتن تفکر واگرا و تفکر جانبی، تحمل ابهام، داشتن باورهای معرفت‌شناختی، انعطاف‌پذیری در یادگیری، تقویت خودارزیابی، تلاش برای کار تیمی و هماهنگی، قدرت تفکر انتزاعی و غیره می‌باشد. یافته‌های این پژوهش در این زمینه با پژوهش‌های دادستان (۱۳۷۲)، آرین نیا و آرین نیا (۱۳۹۷)، رجبی و عبدی (۱۴۰۰)، سو (۲۰۱۷)، فرج‌اللهی و همکاران (۱۳۸۹)، حسینی و برارپور (۱۳۹۶) و یوسفی افراشته و همکاران (۱۳۹۱) هم جهت می‌باشد.

● عوامل مدیریتی

یکی دیگر از عواملی که بر شکل‌گیری و استقرار مدرسه خلاق کمک می‌کند عوامل مربوط به ساختار مدیریتی حاکم بر مدرسه می‌باشد و شامل ابعاد ساختار مدرسه، سبک رهبری، جو مدرسه و فرهنگ مدرسه می‌باشد که به تشریح و تبیین این ابعاد خواهیم پرداخت.

ساختار مدرسه: از جمله ابعاد مدیریتی مؤثر بر شکل‌گیری مدرسه خلاق ساختار مدرسه می‌باشد که شامل ایجاد ساختار ارگانیکی در مدرسه، ساختار سازمانی ادھوکراسی، راه‌اندازی دوره‌های آموزشی خلاقیت در مراکز تربیت معلم و آموزش ضمن خدمت،

توانایی ایجاد چشم‌انداز و مقصد مشترک، قوانین و مقررات محدود و اثربخش، عدم تمرکز در تصمیم‌گیری و غیره می‌باشد و با پژوهش‌های میرکمالی و همکاران (۱۳۹۰)، صادقی مال امیری (۱۳۹۴)، کی نژاد و نگاهداری (۱۳۸۷)، بوزان و همکاران (۱۳۸۷)، صادقی مال امیری (۱۳۹۴) و صادقی مال امیری (۱۳۹۴) هم جهت می‌باشد.

سبک رهبری: یکی از ابعاد مهمی که در نتیجه تحلیل یافته‌ها شناسایی شد سبک رهبری و مدیریتی مدیر مدرسه می‌باشد و به استفاده از سبک رهبری تحول‌گرا در مدارس، به کارگیری سبک رهبری اخلاق مدار در مدارس و استفاده از سبک رهبری تحول‌آفرین مرتبط می‌باشد. یافته‌های این تحقیق در این زمینه با پژوهش‌های پورمحمدی و همکاران (۱۴۰۰)، پاداش و گل پرور، (۱۳۸۹) و کیمبرلی، (۲۰۰۵) هم راستا می‌باشد.

جو مدرسه: بر اساس تبیین یافته‌ها جو مطلوب و حامی خلاقیت در مدرسه را نمی‌توان نادیده گرفت. در نتیجه جو مطلوب در مدرسه است که دانش‌آموزان نسبت به اهداف خلاقانه مدرسه تعهد و احساس مسئولیت بیشتری نشان خواهند داد. این عامل شامل ابعادی است که عبارت‌اند از وجود جو آزاد و غیر مستبدانه، وجود جو همکاری و مشارکت در کار جمعی و وجود جو حمایتی از اندیشه‌های نو و بدیع؛ که با یافته‌های فرج‌اللهی و همکاران (۱۳۸۹)، اسنول و تمپرلی (۲۰۰۹) و رانکو و جیجر (۲۰۱۲) همسو می‌باشد.

فرهنگ مدرسه: بر اساس روانشناسی فرهنگی خلاقیت، فرهنگ و به ویژه فرهنگ حاکم بر مدرسه بر بروز رفتارهای خلاقانه دانش‌آموزان، معلمان و مدیر تأثیر دارد و در ابعادی مثل وجود فرهنگ باز در مدرسه، گسترش فرهنگ دموکراتیک در مدارس، فرهنگ حمایت از موفقیت‌های خلاق و فرهنگ ریسک‌پذیری اجتماعی منعکس می‌شود. در این رابطه یافته‌های این پژوهش با تحقیقات برنر و گبرت (۲۰۰۶)، فریری و همکاران (۲۰۰۹)، آراین نیا و آراین نیا (۱۳۹۷) و صادقی مال امیری (۱۳۹۴) در یک جهت قرار می‌گیرد.

● عوامل فیزیکی

محیط خلاقانه مدرسه که از توانایی کافی برای تحریک، توسعه و رشد خلاقیت منجر شود دارای اهمیت فراوانی است. این عامل شامل ابعاد امکانات و محیط فیزیکی و معماری مدرسه می‌باشد که در ادامه به بررسی این ابعاد خواهیم پرداخت.

ابعاد امکانات و محیط فیزیکی: وجود لوازم و امکاناتی که به فرآیندهای یادگیری و آموزش خلاق کمک کنند ضرورتی انکارناپذیر دارند. در واقع وجود برنامه درسی خلاق، معلم خلاق و دانش‌آموز خلاق بدون وجود امکانات مناسب آموزشی هرگز نمی‌تواند به تحقق اهداف مدرسه خلاق کمک نماید. این بعد شامل ویژگی‌هایی مثل چینش میزهای کلاس به صورت دایره‌ای، وجود فضاهای آزاد و باز برای فعالیت بیشتر، تغییرپذیری نور و رنگ و مبلمان تغییرپذیر، محیط برانگیزاننده برای یادگیری، استفاده از مواد اولیه و مصالح طبیعی، توجه به هوش اجتماعی در محیط آموزشی، بازی در محیط طبیعی، وجود وسایل بازی در حیاط مدرسه و غیره می‌باشد. در این رابطه نتایج این پژوهش با یافته‌های بروغنی (۱۳۹۰)، مظفر و همکاران (۱۳۸۶)، عظمتی و همکاران (۱۳۹۵)، موراریس و ازویدو (۲۰۱۱)، مک کوی و ایوانز (۲۰۰۵)، رحمتی و همکاران (۱۴۰۱)، چنانی و همکاران (۱۴۰۱)، وان (۲۰۱۲) و قدرتی و همکاران (۱۴۰۲) هم جهت می‌باشد.

معماری مدرسه: نحوه ساخت مدرسه نقشه و طراحی کلی ساختمان مدرسه نیز از جمله ابعاد فیزیکی شناسایی شده است و شامل ابعاد استفاده از معماری سبز، طراحی فضاهای چندعملکردی، استفاده از تحریک‌کننده‌های حسی، قابلیت کشف و شهود فضای کالبدی و استفاده از رنگ‌های شاد و خلاقانه در معماری مدرسه می‌باشد. نتایج مربوط به این بعد با یافته‌های طباطبائیان و همکاران (۱۳۹۵)، شاه‌حسینی و ثقفی (۱۳۹۷)، قدرتی و همکاران (۱۴۰۲) و نیکخواه بهرامی و ثبوتی (۱۳۹۵) همسو است.

● عوامل اجتماعی

از جمله عوامل مؤثر بر شکل‌گیری مدرسه خلاق که در فرآیند کدگذاری تبیین شد عوامل اجتماعی مؤثر بر خلاقیت است که به صورت خاص مربوط به عوامل خانوادگی می‌باشد که بررسی این عامل خواهیم پرداخت.

عوامل خانوادگی: خانواده یکی از ارکان مهم در جامعه می‌باشد که حیات زندگی فردی و اجتماعی به این رکن مهم وابسته است. طبق یافته‌های این پژوهش جو عاطفی سالم در خانواده تا حد زیادی با بروز خلاقیت و توسعه آن در دانش‌آموزان رابطه دارد. از آنجایی که دانش‌آموز خلاق سالیان متمادی در بستر خانواده زندگی می‌کند بنابراین بیشترین تأثیر را نیز از این عنصر مهم می‌پذیرد. این بع شامل ویژگی‌هایی مثل نظام تربیتی و رفتاری خانواده، جو عاطفی خانواده، تلاش خانواده برای دادن استقلال عمل به دانش‌آموزان، جو عاطفی خانواده متمایل به اصول دموکراسی، توانایی سازگاری خانواده با محیط و سایر موارد می‌باشد. در این زمینه یافته‌های پژوهش حاضر با تحقیقات توکلی زاده نوقابی (۱۴۰۲)، یاسمی (۱۳۹۹)، فرج‌الهی و همکاران (۱۳۸۹)، مهرافزا (۱۳۸۵) و رحمتی و همکاران (۱۴۰۱) در یک جهت قرار می‌گیرد.

پیشنهادات پژوهشی

- ۱- در پژوهش حاضر به بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری و بروز خلاقیت در مدارس پرداخته شده است لذا پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی به بررسی عوامل مؤثر بر بروز و ظهور خلاقیت در آموزش عالی نیز پرداخته شود.
- ۲- پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آینده به بررسی تطبیقی عناصر مؤثر بر مدرسه خلاق در بین فرهنگ‌ها و کشورهای مختلف توجه شود.
- ۳- پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی پژوهشگران راهبردهای خلاقانه مدیران و معلمان مدارس را مورد مطالعه قرار دهند.
- ۴- با توجه به یافته‌های پژوهش پیشنهاد می‌شود مدیران مدارس به منظور استقرار خلاقیت در مدارس به استفاده از سبک‌های رهبری مؤثر همچون سبک رهبری رابطه مدار و

سبک رهبری تحول آفرین برای ارتقای خلاقیت معلمان، کارکنان و دانش آموزان استفاده نمایند.

۵- پیشنهاد می شود معلمان مدارس به منظور استقرار خلاقیت در کلاس درس از راهبردهای تدریس مناسب مانند روش تدریس بدیعه پردازی و روش تدریس نمایشی استفاده نمایند.

۶- پیشنهاد می شود والدین دانش آموزان در زمینه اعطای استقلال عمل به دانش آموزان و اصلاح جو عاطفی خانواده، به منظور تقویت و ایجاد بستر برای بروز خلاقیت دانش آموزان تلاش نمایند.

منابع و مأخذ

اسدی، مسعود، کلهر، منوچهر (۱۴۰۰)، تحلیل شکاف وضعیت موجود و مطلوب های صلاحیت حرفه ای معلمان (مطالعه موردی: معلمان استان قزوین) اخلاق حرفه ای در آموزش، ۱ (۱): ۱۰۴-۱۲۳.

امام جمعه، سید محمدرضا، بصیرت پور، محمدجواد، (۱۳۹۳). مقایسه عملکرد مدارس هوشمند و مدارس عادی بر خلاقیت دانش آموزان پسر سال اول دوره ی اول متوسطه شهر تهران. پژوهش در نظام های آموزشی، ۸ (۲۷): ۷۷-۵۹.

پیرخائفی، علیرضا، (۱۳۸۹). نقش فن آوری های یادگیری در پرورش خلاقیت دانش آموزان. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۱ (۱): ۷۳-۵۹.

جنگی پریا، افروز غلامعلی، اسدزاده حسن، دلاور علی. مدل یابی روابط سن ورود به مدرسه با پیشرفت تحصیلی با میانجیگری هوش معنوی، مهارت های اجتماعی و خلاقیت. فصلنامه علمی - پژوهشی تعلیم و تربیت. ۱۳۹۹؛ ۳۶ (۲): ۲۴-۹.

جهانپان، رمضان. (۱۳۹۵). عوامل مؤثر در پرورش و توسعه خلاقیت دانش آموزان مدارس ابتدایی استان البرز. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۶ (۲): ۱۷۵-۲۰۲.

- چراغ چشم، عباس، (۱۳۸۶). بررسی تأثیر شیوه‌های تدریس مبتنی بر تکنیک‌های خلاقیت در آموزش و یادگیری دانش‌آموزان. تربیت اسلامی، ۳(۵)، ۷-۳۶
- حسینی، حسین، جهان‌دیده، جواد، (۱۳۹۴). بررسی تأثیر روش تدریس همیاری بر خلاقیت دانش‌آموزان دختر پایه پنجم ابتدایی در درس علوم تجربی. پژوهش‌های آموزش و یادگیری، ۱۲(۱)، ۱۳۹-۱۵۰
- حسینی، فریده سادات، دشتی، سید بهمن، (۱۳۴۸). بررسی شاخص‌های شخصیتی، انگیزشی-شناختی خلاقیت در دانشجویان: مدل معادلات ساختاری، فصلنامه علمی پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، ۴(۱۴)، ۶۵-۸۰
- حسینی، محمدصادق، سهرابی، نادره، بقولی، حسین، برزگر، مجید. (۱۴۰۰). تهیه و تدوین الگوی یادگیری خلاق در ساختار برنامه درسی آموزش دوره متوسطه. فصلنامه علمی روش‌ها و مدل‌های روان‌شناختی، ۱۲(۴۴)، ۱۳۳-۱۴۸.
- حسینی، افضل السادات و برارپور، گلرخ، (۱۳۹۶). مدرسه خلاق، مدرسه زندگی. تهران: انتشارات مدرسه.
- خیرخواه سی سخت فاطمه، (۱۳۹۶). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر ایجاد و توسعه مدارس خلاق ابتدایی شهر زاهدان با رویکرد الگوبرداری. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش، (۱۳۹۶). سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تهران: وزارت آموزش و پرورش با همکاری شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- رسولی، یوسف، عیسی مراد، ابوالقاسم، (۱۳۹۵). اثربخشی روش تدریس بدیعه پردازي بر خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۶(۱)، ۱۵۷-۱۷۴.
- رجبی، کوثر، عبدی، علی، (۱۴۰۰). الگوی روابط بین باورهای معرفت‌شناختی با تدریس خلاقانه معلمان دوره ابتدایی، یازدهمین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، مشاوره و علوم تربیتی رحمتی، فرشته، پرداخت چی، محمدحسن، سنجری، احمدرضا، حسن مرادی، نرگس، (۱۴۰۱). طراحی الگوی پرورش خلاقیت دانش‌آموزان دختر دوره دوم متوسطه نظری در مدارس شهر تهران، فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی، ۱۶(۳)، ۱۸۳-۲۱۲.

- سلیمان زاده، آمنه، شجاعی، علی اصغر، حسینی درونکلا، سیده زهرا، (۱۳۹۹). ارائه مدل تأثیرگذاری مدیریت مدرسه محور بر خلاقیت معلمان در مدارس ابتدایی شهرستان بابل. جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، ۶(۲)، ۱۶۲-۱۷۳
- سیف درخشنده، سعید، نریمانی، محمد، (۱۳۹۸). فرا تحلیل عوامل و موانع مرتبط با افزایش خلاقیت دانش‌آموزان. روان‌شناسی مدرسه و آموزشگاه، ۸(۳)، ۱۰۹-۱۲۶
- شفیعی، صابر، شریف‌زاده، میلاد، (۱۳۹۶). نقش مدرسه در بارورکردن خلاقیت دانش‌آموزان، پژوهش و مطالعات علوم اسلامی ۲(۱۳)
- صادقی مال امیری، منصور، (۱۳۹۴). تئوری سیستمی خلاقیت در سازمان. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۴(۴)، ۱۶۳-۲۰۷.
- عادل بابلان زاهد، معینی کیا مهدی، صاحب‌دل سهیلا، فروغی، فردین، (۱۴۰۰). نقش فرهنگ مدرسه و خلاقیت سازمانی بر اشتیاق شغلی معلمان دوره ابتدایی ناحیه دو شهر اردبیل. نشریه علمی رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری، ۵(۱۶)، ۱۲۱-۱۳۷.
- عزیزی، نعمت اله، بلندهمتان، کیوان، ساعدی، پیمان، (۱۳۹۸). بررسی زمینه‌ها و عوامل خلاقیت در تدریس معلمان خلاق در مدارس روستایی. تدریس پژوهی، ۷(۲)، ۸۸-۱۱۴.
- قنبری زرنندی، زهرا، غفاری مجلج، محمد و هاشمی رزینی، سعداله. (۱۳۸۸). رابطه هوش هیجانی و باورهای معرفت‌شناختی با خلاقیت. روانشناسی تربیتی، ۱(۱)، ۶۱-۷۷.
- فیشر، رابرت؛ ویلیامز، مری؛ شکوفاسازی خلاقیت، (مترجم: ناتالی چوبینه) تهران، انتشارات پیک بهار، ۱۳۸۷.
- گنجی، حمزه، شریفی، حسن پاشا، میرهاشمی، مالک، (۱۳۸۴). اثر روش بارش مغزی در افزایش خلاقیت دانش‌آموزان، فصلنامه تعلیم و تربیت، ۲۱(۱)، ۸۹.
- مظفرزاده احمد، عباسی مصطفی، (۱۴۰۱). بررسی نقش مدیران و معلمان در پرورش خلاقیت دانش‌آموزان و شیوه‌های پرورش خلاقیت در مدرسه. رویکردهای پژوهشی نوین مدیریت و حسابداری، ۶(۲۲)، ۱۲۰۶-۱۲۲۶.

مهری، داریوش، ابوالقاسمی، محمود، محجوب عشرت‌آبادی، حسن، مهدوی نیک، مرتضی، (۱۳۹۲). بررسی رابطه سبک‌های رهبری مدیران با خلاقیت در معلمان مدارس پسرانه ابتدایی شهر پل‌دختر. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۳(۳)، ۱۸۷-۲۰۹.

موسوی، سودابه سادات، اولادیان، معصومه، ایمانی، محمدنقی، (۱۳۹۹). ارائه مدلی برای افزایش خلاقیت دانش‌آموزان متوسطه دوره دوم شهر تهران. فصلنامه علمی پژوهش‌های یاددهی و یادگیری دانشگاه آزاد واحد بجنورد، ۱۵(۶۴)، ۱۰۷-۱۲۶.

موسوی، سودابه سادات، اولادیان، معصومه و ایمانی، محمدنقی، (۱۳۹۹). شناسایی عوامل اثرگذار بر خلاقیت دانش‌آموزان دوره دوم متوسطه شهر تهران. آموزش در علوم انتظامی، ۷(۲۵)، ۲۰۵-۲۲۱.

نظری، رضوان، موسوی‌پور، سعید، سیفی، محمد، (۱۳۹۲). تأثیر ارزشیابی توصیفی بر خودپنداره تحصیلی، خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی. مطالعات آموزش و یادگیری، ۵(۱)، ۱۰۳-۱۲۴.

نیکخواه بهرامی، یلدا و ثبوتی، هومن، (۱۳۹۵). بررسی تأثیرات رنگ در محیط‌های آموزشی، سومین کنگره علمی پژوهشی افق‌های نوین در حوزه مهندسی عمران، معماری، فرهنگ و مدیریت شهری ایران، تهران.

یوسفی افراشته، مجید، شیخی فینی، علی‌اکبر، مظفری صالح، سلطان حسین، رشیدی، مهران، (۱۳۹۱). تأثیر آموزش مؤثر هنر در پرورش خلاقیت دانش‌آموزان، علوم تربیتی، ۱۹(۱)، ۴۷-۶۶.

Andriopoulos, C. & Dawson, P. (۲۰۲۱). Managing change, creativity an innovation. *Managing Change, Creativity and Innovation*, ۱۲:۱۰۰.

Cheng, M. Y. (۲۰۱۱). Infusing creativity into Eastern classrooms: Evaluations from student perspectives. *Thinking Skills and Creativity*, ۶: ۸۷-۶۷.

Coulson, A. N. & Burke, B. M. (۲۰۱۳). Creativity in the elementary music classroom: A study of students' perceptions. *International Journal of Music Education*, ۳۱(۴)، ۴۲۸-۴۴۱.

- Craft A. (۲۰۱۱). Creativity and education futures. Trentham Books.
Creativity ۳۵، ۱۰۰-۶۳۴
- Cremin T. Burnard P. & Craft A. (۲۰۰۶). Pedagogy and possibility thinking in the early years. Thinking skills and creativity ۱(۲)، ۱۰۸-۱۱۹.
- Dung My Le ،Phuong Thi Hang Nguyen ،Giang Thao Pham ،Thu Nguyen Anh Phan،Trang Phan Quynh
- Le ،Khanh Hoang Bao Bui (۲۰۲۲). Factors affecting the creativity of high school students Journal for Educators ،Teachers and Trainers ، Vol. ۱۳(۲). ۸۹ – ۱۰۱.
- Georgiou H. Turney A. Matruglio E. Jones P. Gardiner P. Edwards-Groves C. Creativity in Higher Education: A Qualitative Analysis of Experts' Views in Three Disciplines. Educ. Sci. ۲۰۲۲، ۱۲، ۱۵۴.
- Jindal-Snape D. Davies D. Collier Ch. Howe A. Digby R. & Hay P. (۲۰۱۳). The impact of creative learning environments on learners: A systematic literature review.Improving Schools ۱۶(۱): ۲۱-۳۱. of mathematical creativity across high school: Increasing ،decreasing ، or both? Thinking Skills
- Preschool teachers' perceptions of creative personality important for fostering creativity: Hong Kong perspective psychology review ، ۷(۳) ،۲۴۳-۲۶۷.
- Runco M. A. (۲۰۱۴). Creativity. Theories and themes: Research ، development and practice.
- Runco M. A. & Chand J. (۱۹۹۵). Cognition and creativity. Educational

- Shaheen ,R (۲۰۱۰). Creativity and Education. *Creative Education* ، ۱ (۳) ، ۱۶۶-۱۶۹.
- Soh ،K. (۲۰۱۷). Fostering student creativity through teacher behaviors. *Thinking Skills and Creativity* ،۲۳:۵۸-۶۶.
- Somayeh ،Ebneroumi. Ali ،Pouladi ،Rishehri. (۲۰۱۱). Towards a conceptual framework for the characteristics of a creative school. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*
- Sonja, Vuk. (۲۰۲۳). Development of creativity in elementary school. *Journal of creativity (Online)*
- Stoll ،L. & Temperley ،J. (۲۰۰۹). Creative leadership: A challenge of our times. *School Leadership and Management* ،۲۹(۱) ،۶۵-۷۸.
- Tubb ،A. L. Cropley ،D. H. Marrone ،R. L. Patston ،T. & Kaufman ،J. C. (۲۰۲۰). The development Volume ۱۲ June ۲۰۱۴ ،Pages ۷۸-۸۹
- Zhou ،J. Shen ،J. Wang ،X. Neber ،H. & Johji ،J. (۲۰۱۳). A cross-cultural comparison: Teachers' conceptualizations of creativity. *Creativity Research Journal* ،۲۵(۳) ،۲۳۹-۲۴۷.

